2017.gada OECD Ekonomikas pārskats par Latviju

Kopsavilkums un rekomendācijas

Latvijas ekonomikas izaugsme ir bijusi noturīga taču nepietiekama straujai dzīves līmeņa konverģencei

IKP uz vienu iedzīvotāju starpība joprojām ir liela

Starpība ar OECD valstīm, kas atrodas virs vidējā līmeņa[1]

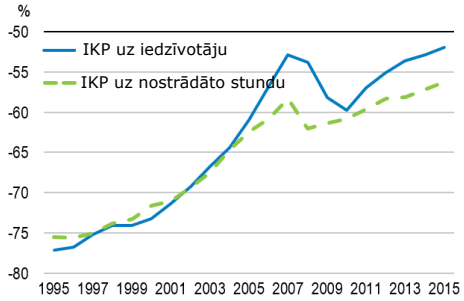

Starpība procentos attiecībā pret svērto vidējo, balstoties uz iedzīvotāju svariem no visattīstītākām 17 OECD valstīm, IKP uz vienu iedzīvotāju un vienu strādājošo (salīdzināmajos 2010.g. pirktspējas paritātes standartos).

Avots: OECD (2016), *OECD National Accounts Statistics and Productivity Statistics* (datubāze).

Neskatoties uz izaicinājumiem ārējā vidē, pēdējos gados Latvijas ekonomikas izaugsme ir bijusi noturīga, ko nodrošināja iepriekšējos gados īstenotās strukturālās reformas. Algu pieaugums ir veicinājis privāto patēriņu. Pēc 2008.-2009.g. krīzes ir atsācies konverģences process uz attīstītāko OECD valstu līmeni. Publiskās finanses ir labā stāvoklī, un finanšu tirgus konfidence Latvijā ir stipra. Privātā sektora parāda līmenis šobrīd ir zemāks nekā daudzās OECD valstīs. Bezdarbs ir samazinājies, taču tas joprojām ir salīdzinoši augsts, tādējādi veicinot nabadzību. Daudzi gados jauni iedzīvotāji emigrē. Ēnu ekonomika ir joprojām plaši izplatīta. Pieejamības veicināšana mājokļiem, veselības aprūpei, izglītībai un apmācībai uzlabotu iedzīvotāju ar zemiem ienākumiem stāvokli, un tas prasa papildus budžeta izdevumus.

Straujākas izaugsmes nodrošināšanai nepieciešams labāks eksporta sniegums

Eksporta sniegums uzlabojas

Četru ceturkšņu slīdošais vidējais, indekss 2010.g.=100

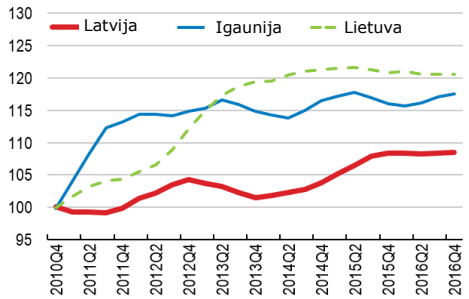

Piezīme: Eksporta sniegums ir rēķināts kā faktiskā eksporta apjoma attiecība pret valsts eksporta tirgu.

Avots: OECD (2017), *OECD Economic Outlook: Statistics and Projections* (datubāze).

Eksporta sniegums, t.sk. eksporta produktu un virzienu diversifikācija, uzlabojas, taču Latvijas eksports joprojām balstās uz zemas pievienotās vērtības un dabas resursu ietilpīgiem produktiem, kas daļēji atspoguļo arī augsti kvalificēta darbaspēka trūkumu un nepietiekamas inovācijas. Neliela daļa uzņēmumu piedalās globālajās piegāžu ķēdēs. Uzņēmumos, kas piedalās globālajās piegāžu ķēdēs caurmērā ir augstāka produktivitāte, nodarbinātība un algas. Vāja kredītu atgūšana no maksātnespējīgiem uzņēmumiem negatīvi ietekmē to uzņēmumu kreditēšanu, kuriem ir izaugsmes potenciāls. Prasmju neatbilstība un plaši izplatītā ēnu ekonomika neļauj uzņēmumiem sekmīgi iesaistīties globālajās piegāžu ķēdēs.

Labāka pieejamība mājokļiem, darbavietām un veselības aprūpei veicinātu iekļaujošu izaugsmi

Nabadzības līmenis ir augsts

Iedzīvotāju īpatsvars, kuru tīrie ienākumi ir zem nabadzības sliekšņa[1], 2015.g. vai vēlāk

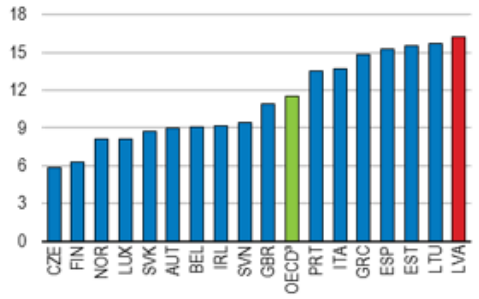

1. Nabadzības slieksnis ir puse no mājsaimniecību vidējiem ienākumiem.

2. Nesvērtais vidējais.

Avots: OECD (2016), *OECD Social and Welfare Statistics* (datubāze).

Augsts ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars, vājš sociālās drošības tīkls un augsts nodokļu slogs darbaspēkam ar zemiem ienākumiem veicina nabadzību. Bezdarba līmenis ir īpaši augsts Latvijas austrumu reģionos. Daudzas mājsaimniecības ar zemiem ienākumiem ir nepietiekami nodrošinātas ar mājokļiem. Tikai neliela daļa Latvijas iedzīvotāju dzīvo īrētajos dzīvokļos, kas mazina mobilitāti, un zemo izmaksu mājokļu piedāvājums ir ierobežots, it īpaši Rīgas reģionā, kur bezdarbs ir zems un ir labas darba iespējas. Augsti pacientu tiešie maksājumi par veselības aprūpi ierobežo mājsaimniecību ar zemiem ienākumiem pieejamību veselības aprūpes pakalpojumiem.

GALVENĀS ATZIŅAS	GALVENĀS REKOMENDĀCIJAS
Fiskālās politikas izmantošana strukturālo reformu prioritāšu atbalstam	
Augsts nodokļu slogs zemo ienākumu saņēmējiem veicina ēnu ekonomiku, augstu bezdarba līmeni, nabadzību un jaunākā gadagājuma cilvēku emigrāciju.	Mazināt nodokļu slogu zemo algu saņēmējiem. Palielināt ieņēmumus no nodokļiem nekustamajam īpašumam un enerģijai. Paplašināt uzņēmumu ienākuma nodokļa bāzi, atceļot nodokļa atvieglojumus.
Valsts budžeta stāvoklis ir labs un valdības parāda līmenis ir zems.	Turpināt ES fiskālo noteikumu ievērošanu un pilnībā izmantot fiskālo telpu, t.sk. elastības mehānismus, lai finansētu strukturālās reformas.
Ēnu ekonomika ir plaši izplatīta, un tā mazina nodokļu ieņēmumus, produktivitāti, kā arī strādājošo sociālās drošības tīkla pārklājumu. Iedzīvotāju priekštats par vājo pārvaldību un zemais uzticības līmenis valdībai mazina vēlmi maksāt nodokļus.	Stiprināt Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja finansiālo neatkarību. Labāk izmantot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas nodokļu saistību izpildes veicināšanā. Novērst politisko ietekmi tiesnešu iecelšanas procesā.
Produktivitātes veicināšana un labāku ekonomisko iespēju nodrošināšana visiem iedzīvotājiem	
Iedzīvotājiem ar nepietiekamām prasmēm un zemu kvalifikāciju ir augsts bezdarba un nabadzības risks.	Palielināt stipendijas profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem no ģimenēm ar zemiem ienākumiem.
Lielākā daļa augstskolu studentu nesaņem atbalstu no valsts, kā arī trūkst atbalsta, kas būtu mērķēts uz studentiem no mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem.	Palielināt stipendijas augstskolu studentiem un koncentrēt tās uz studentiem no trūcīgām ģimenēm.
Vāja kredītu atgūšana maksātnespējas procesā bremzē banku kreditēšanu.	Pastiprināt tiesnešu specializāciju.
Inovācijas aktivitāte ir vāja. Produktivitātes atšķirība starp Latviju un attīstītākām valstīm ir liela. Integrācija globālajās piegāžu ķēdēs un ārvalstu tiešo investīciju apjoms ir zems.	Palielināt valsts finansējumu pētniecības programmām, kurās ir labi novērtēšanas rezultāti.
Izdevumi infrastruktūrai ir lieli, taču tās kvalitāte joprojām atpaliek no attīstītāko valstu standarta.	Pielietot izmaksu-ieguvumu analīzi lieliem nacionālajiem infrastruktūras investīciju projektiem līdzīgi kā tas notiek ar no ES fondiem finansētiem projektiem.
Pieejamības uzlabošana veselības aprūpes pakalpojumiem, mājokļiem un darbavietām	
Neliels skaits mājsaimniecību īrē dzīvokļus. Tas mazina darbaspēka mobilitāti un neļauj mazināt augsto bezdarba līmeni atsevišķos reģionos. Jaunu īres mājokļu attīstība ir nepietiekoša. Juridiskā nenoteiktība un garās juridiskās procedūras bremzē privātā īres tirgus attīstību. Daudzas mājsaimniecības ar zemiem ienākumiem ir nepietiekami nodrošinātas ar mājokļiem, un pastāv zems zemo izmaksu mājokļu piedāvājums, it īpaši Rīgas reģionā.	Uzlabot juridisko noteiktību īres tirgus regulējumā un veicināt ārpustiesu strīdu risināšanu. Vienkāršot administratīvās procedūras būvatļauju saņemšanā. Palielināt finansējumu zemo izmaksu īres mājokļiem teritorijās ar pieaugošo nodarbinātību. Paplašināt darbaspēka mobilitātes programmu.
Veselības aprūpi raksturojošie rādītāji ir vāji, kā arī pieejamība veselības aprūpei ir ierobežota it īpaši mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem. Budžeta ierobežojumi noved pie veselības aprūpes pakalpojumu normēšanas katra gada beigās. Veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas efektivitāti bremzē veselības aprūpes pakalpojumu datu sadrumstalotība.	Mazināt pacientu tiešos maksājumus veselības aprūpē, it īpaši trūcīgajiem. Uzlabot galvenos pakalpojumu kvalitātes un snieguma rādītājus veselības aprūpē nacionālajā, pašvaldību un pakalpojumu sniedzēju līmenī.
Rīgas reģions ir galvenais izaugsmes un nodarbinātības dzinulis, taču tas tiek neatbilstoši pārvaldīts.	Izveidot politikas koordinācijas platformu starp Rīgas pašvaldību un tām pašvaldībām, no kurām iedzīvotāji migrē uz Rīgu.
Augstas obligātās privātās pensiju sistēmas pārvaldīšanas izmaksas samazina neto ienesīgumu, kas nav izdevīgi darba ņēmējiem vai valdībai.	Samazināt obligātās privātās pensiju sistēmas pārvaldīšanas izmaksas, piemēram, ieviešot zemo izmaksu fondu kā izvēli pēc noklusējuma principa.

Pārējās rekomendācijas

- **Iekļaušanās globālajās piegāžu ķēdēs**
  - ***Uzlabot prasmes***
    - Paātrināt modulāro profesionālās izglītības programmu, profesiju standartu un profesionālo kvalifikācijas prasību izstrādi un ieviešanu.
    - Veicināt pieaugušo izglītības programmu piedāvājumu profesionālās izglītības iestādēs.
    - Samazināt darba tirgus testa nosacījumus un valsts valodas zināšanu prasības augstas kvalifikācijas imigrantiem.
    - Atbalstīt ārvalstu studentu nodarbinātību, saīsinot darba vīzas iegūšanas procesu un darba tirgus testa nosacījumus.
  - ***Uzlabot līgumsaistību izpildi un maksātnespējas regulējumu***
    - Izveidot caurskatāmu ietvaru ārpustiesas strīdu risināšanai (šķīrējtiesa un mediācija).
    - Uzlabot tiesībsargājošo iestāžu darbinieku un maksātnespējas administratoru prasmes krāpšanas gadījumu izmeklēšanā.
  - ***Uzlabot uzņēmējdarbības vidi***
    - Stiprināt Konkurences padomes finansiālo neatkarību.
    - Izveidot padomes visos komerciāli orientētajos valstij piederošajos uzņēmumos un precizēt valsts līdzdalības nepieciešamību.
    - Stiprināt sadarbību ar kaimiņvalstu muitas iestādēm, sakārtojot muitas procedūras un formalitātes.

- **Ekonomikas un sociālās infrastruktūras izmantošana**
  - ***Uzlabot pieejamību zemo izmaksu mājokļiem***
    - Izveidot nacionāla līmeņa reģistru, kas ļauj personām pieteikties uz mājokļa atbalstu vietās, kur ir labākas darba iespējas.
    - Pieprasīt mājokļu attīstītājiem nodrošināt daļu no dzīvokļiem par pieņemamām cenām.
  - ***Uzlabot veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību***
    - Nodrošināt efektīvākus profilaktiskos pakalpojumus, paplašinot medicīnas māsu un farmaceitu atļautās darbības īpaši lauku teritorijās, kur veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība ir ierobežota.
  - ***Uzlabot transporta infrastruktūru***
    - Ieviest stimulējošo regulējumu monopola pakalpojumu cenām, ko noteicis infrastruktūras pārvaldītājs un pašreizējais dzelzceļa pakalpojumu operators.
    - Dzelzceļa regulatora vadītāja atalgojumu noteikt neatkarīgi no Satiksmes ministrijas.
    - Izmantot jaunākās tehnoloģijas, lai sekmētu uz pieprasījumu balstītus kolektīvos autotransporta pakalpojumus, kas pielāgoti klientu vajadzībām lauku rajonos.
    - Paaugstināt prioritāti investīcijām drošākā ceļu infrastruktūrā. Uzlabot lauku ceļu uzturēšanu. Paaugstināt kvalitāti ceļiem ar visaugstāko satiksmes intensitāti, investējot attiecīgajos autoceļu posmos, kā arī attīstot gājējiem piemērotu infrastruktūru apdzīvotās vietās.
  - ***Rīgas reģiona efektīvāka izmantošana***
    - Reformēt nodokļu ieņēmumu pārdales mehānismu starp pašvaldībām, vēl vairāk izlīdzinot nodokļu ieņēmumus uz vienu iedzīvotāju, ņemot vērā pieprasījumu pēc galvenajiem sociālajiem pakalpojumiem.
  - ***Stiprināt enerģētikas politiku***
    - Pakāpeniski celt un izlīdzināt fosilās degvielas nodokļus transportā un apkurē atbilstoši to oglekļa saturam.
    - Veicināt investīcijas energoefektivitātes uzlabošanai ēku sektorā, atgūstot izmaksas kopā ar īpašuma nodokļa maksājumu vai enerģijas rēķiniem.
    - Ar konkurētspējīgu iepirkumu palīdzību atbalstīt vēja enerģijas ieguves attīstību.